

пун С.О. Державний устрій України. Проблеми політики, теорії і практики. – Івано-Франківськ: Лілея, 2000. – 344 с.; Верменич Я. Адміністративно-територіальна реформа в Україні: життєва потреба чи елемент політичного дизайну? / Я.Верменич // Agora. Україна – регіональний вимір. – К.: Стилос, 2006. – Вип. 3. – С.92-108 та інших.

² Згаданий дискурс представлений, наприклад, у роботах: Зварич І.Т. Регіональні особливості етнополітичних процесів в Україні / І.Т. Зварич // Віче. – 2009. – № 1. // Режим доступу: www.viche.info/journal/1278/; Войналович В. Регіональні особливості інституціоналізації релігійного простору України / В.Войналович, Н.Кочан // Наук. записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України. – К., 2010. – Вип. 2 (46). Істотний внесок у розробку наукового тренду, що розглядається, здійснює Науково-дослідницький інститут європейської інтеграції та регіональних досліджень Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (насамперед, відділ транскордонної співпраці та регіональних досліджень, а також Центр білорусистики, літваністики та балтійських студій). Див. докладніше: <http://rieirs.org/category/doslidzhennya-ta-publikatsiji/>.

³ Див., наприклад: Featherstone M. In Pursuit of the Postmodern: In Introduction / M. Featherstone // Theory, Culture & Society. – June 1988. – # 5. – P. 195-215; Robertson R. Globality and Modernity / R. Robertson // Theory, Culture & Society. – May 1992. – # 9. – P. 153-161; European Union and New Regionalism: Regional Actors and Global Governance in a Post-Hegemonic Era. Second Edition. Ed. By M. Tel'о. – Aldershot: Ashgate Publishing, Ltd., 2007. – 411 p.+XXI.

⁴ Курас І.Ф. Пошук гармонії в контексті «нового регіоналізму» / І.Ф. Курас // Етнополітологія. Перші кроки становлення. – К.: Генеза, 2004. – С.189-296; Семиноженко В.П. Новий регіоналізм / В.П. Семиноженко, Б.М. Данилишин. – К.: Наукова думка, 2005. – 160 с.; Стародуб Т.С. Особливості формування нового регіоналізму в контексті посилення інституціоналізації регіональних схем взаємодії (на прикладі діяльності ОЧЕС). – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/grani/2011_6/36.pdf; Стародуб Т.С. Особливості розвитку нового регіоналізму в умовах глобальних трансформацій / Т.С. Стародуб // Гілея: науковий вісник. – 2012. – Вип. 64. – С. 482-487; Никитина М.Г. «Новый регионализм» и преодоление периферийности / М.Г. Никитина // Український географічний журнал. – 2011. – № 3. – С. 48-52; Константинов В. Еволюція наукових підходів до дослідження феномену регіоналізму в міжнародних відносинах. – Режим доступу: [http://papers.univ.kiev.ua/mizhnarodni_vidnosyny/articles/Evolution of research approaches to the phenomenon of regionalism in the international relations 16189.pdf](http://papers.univ.kiev.ua/mizhnarodni_vidnosyny/articles/Evolution%20of%20research%20approaches%20to%20the%20phenomenon%20of%20regionalism%20in%20the%20international%20relations%2016189.pdf).

⁵ Див.: Toor A. Can Obama's immigration reform stop Silicon Valley's brain drain? / A.Toor // The Verge. – 2013. – January 30.

⁶ Tel'о M. Globalization, New Regionalism and the Role of the European Union / M.Tel'о // European Union and New Regionalism: Regional Actors and Global Governance

in a Post-Hegemonic Era. Second Edition. Ed. By M. Tel'о. – Aldershot: Ashgate Publishing, Ltd., 2007. – P. 2.

⁷ Ibid., p. 2-4.

⁸ Див.: Barber B.R. Jihad vs. McWorld / B.R.Barber / The Atlantic. – 1992. – March, 1.

⁹ Ibid.

¹⁰ Див.: Брюке Ф. Форми регіоналізації в Європі / Ф.Брюке // Організація регіональної та місцевої влади: досвід держав-членів Європейського Союзу. – К., 2005. – С.20.

¹¹ Див.: Westney D. Imitation and Innovation: The Transfer of Western Organizational Patterns to Meiji Japan. – Harvard University Press. – 2000. – 252 p.; Westney D. Evolutionary perspectives on the internationalization of R&D in Japanese multinational corporations / D.Westney, K. Asakawa // Asian Business & Management. – 21 November 2012. – # 12. – P. 115-141.

УДК [323:316.64](477.85)

© Наталія Ротар
(Чернівці)

СИМВОЛІЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ГРОМАДИ

Здійснений у статті аналіз символів, назв вулиць та пам'ятників м. Чернівці як традиційного набору репрезентаційних артефактів дозволив зафіксувати зміст владного дискурсу (ствердження української державності), ідеологічні установки чернівецької громади (толерантність) та визначити ту картину світу, яка стала основою у формуванні нових політичних ідентичностей чернівецької громади (Ми – чернівчани, громадяни України).

Ключові слова: політичні трансформації, політичні ідентичності, символічна репрезентація, політичний символ, чернівецька громада.

Н.Ротар

Символическая репрезентация политической идентичности черновицкой общины

Проведенный в статье анализ символов, названий улиц и памятников г. Черновцы как традиционного набора репрезентационных артефактов позволил зафиксировать содержание властного дискурса (утверждение украинской государственности), идеологические установки черновицкой общины (толерантность) и определить ту картину мира, которая стала основой в формировании новых политических идентичностей черновицкой общины (Мы – черновчане, граждане Украины).

Ключевые слова: политические трансформации, политические идентичности, символическая репрезентация, политический символ, черновицкая община.

N.Rotar

Symbolic Representation of Chernivtsi Community's Political Identity

The author conducted analysis of symbols, names of streets and monuments of Chernivtsi as traditional set of representational artifacts that allowed to fix the content of powerful discourse (approval of Ukrainian statehood, the ideological orientation of Chernivtsi community (tolerance) and determine picture of the world, which became the basis for the formation of new political Chernivtsi community identities (We – Chernivtsi people, Ukrainian citizens).

Key words: political transformation, political identity, symbolic representation, political symbol, Chernivtsi community.

У дослідженні ми виходили з того, що політична ідентичність є комплексом ідейно-політичних орієнтацій та переваг, якими суб'єкти політичного процесу наділяють себе та одне одного в процесі комунікації, та передбачає ототожнення носія політичної ідентичності з тим чи іншим політичним співтовариством. Будь-яка колективна ідентичність, будучи соціальною за своєю природою, може бути наділена політичною якістю. Зважаючи на те, що політична ідентичність як сукупність уявлень про ідейні орієнтації, політичні переваги та інтереси політичних акторів є маркером політичної суб'єктності, ми пропонуємо розуміти модель чернівецької політичної ідентифікаційної матриці як сукупність колективних ідентичностей, які пов'язані між собою системою взаємовпливів та можуть бути політизовані залежно від інтересів носіїв цієї ідентичності.

У процесах формування, ствердження та актуалізації політичних ідентичностей важливу роль має символічна репрезентація минулого, яка на рівні територіальної громади здійснюється шляхом фіксації подій політичної історії у знаках і символах міста, для Чернівців це насамперед національна символіка, назви вулиць та пам'ятники. Саме навколо цих вимірів символізації політичного формувався комунікативний дискурс ідентифікації у період 1990-х рр. Дослідженню процесів політичної ідентифікації в умовах політичних трансформацій присвячено публікації Л. Нагорної, М. Кармазіної, Т. Бевз та інших українських науковців, однак вимір локальних спільнот, на рівні яких фактично і відбувається ствердження символічного виміру політичних ідентичностей, залишається сьогодні поза увагою науковців. Метою даної статті є визначення особливостей процесу оновлення символічної репрезентації політичних ідентичностей чернівецької громади у 1990-х рр. XX ст.

Одним з перших проявів реконструкції політичних ідентичностей стали намагання демокра-

тичного політичного спектра чернівецької громади встановити на міській ратуші українську національну символіку – український прапор. У червні 1990 р. 40 депутатів Чернівецької міськради, об'єднані в групу «Демократичний блок», поставили на порядок денний питання про використання національної символіки на території області, наполягаючи при цьому на проведенні трансляції засідання Чернівецької міської ради з цього питання¹. Але через активну протидію прокомуністичної групи «Єдність», що також була сформована з депутатів Чернівецької міської ради, таке рішення «Про використання української національної символіки на території міста Чернівці» було ухвалене тільки 5 липня 1990 р. Чернівецька міська рада народних депутатів ухвалила: «У зв'язку з тим, що питання української національної символіки не врегульовано діючим законодавством, враховуючи все ширше використання її в місті, міська Рада народних депутатів вирішила: Дозволити на території міста громадянам, національно-культурним товариствам та громадським організаціям вільне використання української національної символіки (синьо-жовтого прапора і тризуба), національного гімну «Ще не вмерла Україна», а також національних символік усіх народів, що проживають в Чернівцях. Направити у постійні комісії Верховної Ради УРСР звернення міської ради народних депутатів про прийняття української національної символіки на території УРСР».² Однак про свій протест заявила Чернівецька обласна прокуратура³.

Повторна спроба встановити український національний прапор на Чернівецькій міській раді відбулася 3 листопада 1990 р., без дозволу міської ради, «яка була скликана, але не встигла розглянути питання».⁴ В результаті сутичок прапор було встановлено навпроти ратуші – на Центральному майдані міста. Одразу з'явилися на площі біля прапора п'ять наметів – «тимчасова його охорона, яка назвала себе групою протесту й висунула свої вимоги, серед яких, зокрема, негайне скликання міської Ради для «перегляду питання про встановлення українського національного прапора на центральному майдані міста», створення компетентних комісій з числа народних депутатів для розслідування конфліктів, що виникли 4.XI. 1990 р., опублікування правдивих результатів розслідування в пресі. В разі їх невиконання попереджено про право розпочати політичне голодування». У на постійнометі чергували семеро чернівчан (два студенти та п'ять робітників – «Сергій Фурман, Ярослав Глушман, Борис, Владислав Каськів (вчорашній школяр, а нині учень СПТУ й слухач підготовчого відділення університету)», який, оцінюючи мотивацію такого кроку, зауважив: «Ні, це не бажання повторити київських студентів і заробити собі авторитет, а необхідність. Просто в час,

коли ми залишилися охороняти прапор під відкритим небом, почав накрапати дощ і хтось подався шукати палатку».⁵

Незважаючи на постійну фактичну актуалізацію української національної символіки на вулицях міста, її поява на державних установах стала можливою тільки після путчу ДКНС у Москві, який посилив державницькі настрої в чернівецькій громаді. Учасники мітингу протесту проти ДКНС одногосно прийняли резолюцію – звернення до міської, обласної, Верховної рад України і СРСР, в якій, зокрема, поставлені вимоги негайно розпустити Верховні Ради СРСР та УРСР, ЗМОП – як незаконну терористичну організацію, негайно скликати сесії обласної і міської рад народних депутатів; включити у порядок денний роботи сесій питання негайного вжиття всіх заходів по виконанню Указів Президента СРСР від 24.08.1991 р. про націоналізацію майна комуністичної партії і передачі його на території області, міста місцевим радам, створити слідчу групу про розслідування причетності посадових осіб, підприємств, організацій і установ, обкому і райкомів КП до спроби державного перевороту, демонтувати у Чернівцях пам'ятник Леніну, негайно закрити газету обкому партії «Радянська Буковина», перейменувати ряд вулиць і майданів міста, припинити суд над Степаном Хмарою, негайно звільнити Малика і повернути йому всі кошти, які він вніс за пошкодження пам'ятника Леніну в Садгорі.⁶ Отже, 8 вересня 1991 р. прапор, який освятили глава УПЦ владика Онуфрій та священник Української Автокефальної церкви отець Степан, піднімається над ратушею. Право підняти його надано голові обласного осередку Української республіканської партії, колишньому політв'язню (у 1956 р. він підняв національний прапор над університетом, за що потрапив у «немілість») В.В. Андрушку.⁷ Отже, український національний прапор виступив для чернівецької громади не тільки як символ національної ідентичності, але й як символ громадянської та макрополітичної ідентичності, що асоціюються з українською державою та державністю.

Якщо стосовно використання в місті української національної символіки офіційна позиція обкому КПРС у пресі не оприлюднювалася, то щодо пам'ятника Леніну як символу радянського часу у чернівецьких ЗМІ була розгорнута інформаційна кампанія. Зокрема, 15 вересня 1990 р. було опубліковано звернення бюро обкому КПУ до членів КПРС, профспілкових організацій, ветеранів війни, всіх жителів Чернівецької області, у якому зазначалося, що до партійних осередків міста «... надходять численні листи та заяви від багатьох комуністів і жителів області, людей різних поколінь, віросповідань і національностей, полі-

тичних поглядів, в яких висловлюється обурення та осуд фактів вандалізму і беззаконня щодо пам'ятників історії, в першу чергу В.І. Леніну, які в останній час перетворилися у справжнє поле бою між силами перебудови і політичного екстремізму. Підтримуючи ініціативу ряду колективів, громадських організацій, окремих осіб, бюро обкому партії, звертається до громадян області і міста не дати розгорітися пристрастям, нехай розум візьме верх над нашими збудженими почуттями, економічними бідами»⁸. Завершувалося звернення закликом об'єднатись у прагненні не допустити нового історичного безпам'ятства і «захистити ім'я великого мислителя віку, згуртувати наші сили в ім'я успіху перебудови».

Згодом, демонструючи вірність принципам перебудови, була опублікована «Картка-протест проти вандалізму і наруги над пам'яттю В.І. Леніна», яку як знак підтримки будь-хто, що ідентифікує себе з Леніним як символом радянських принципів, мав вирізати та надіслати до редакції друкованого органу обласного осередку КПУ – газети «Радянська Буковина» – звернення такого змісту: «Я, житель м. Чернівців, рішуче протестую проти спроб вчинити ганебний акт вандалізму щодо пам'ятника В.І. Леніну. Приєднуюсь до тих, хто вимагає від міської ради покласти край нападкам і провокаціям стосовно пам'яті В.І. Леніна, порушенню правопорядку. Звертаюсь до депутатів міськради бути поміркованими у своїх діях і пам'ятати, що ми обирали вас для вирішення злободенних питань життя міста, а не для образи його історії, зневаги до нас, виборців. Захистимо пам'ять В.І. Леніна»⁹.

Процес «захисту пам'ятника Леніну» намагалися інституціоналізувати: (1) відбулося звернення ініціативної групи по створенню громадського комітету захисту пам'яті В.І. Леніна до всіх чернівчан, яка заявила, що «розпалювання політичних пристрастей навколо пам'ятника В.І. Леніну антидемократичне за своєю суттю. Звертаємося не допустити акту вандалізму в нашому місті»¹⁰; (2) проводилися мітинги з вимогами зберегти пам'ятник. Наприклад, у резолюції мітингу представників трудящих області «Захистимо пам'ять Володимира Ілліча Леніна» (15 вересня 1990 р.) висловлювалася воля «трудящих області – комуністів і безпартійних, атеїстів і віруючих, колгоспників, робітників, інтелігенції, ветеранів війни і праці, комсомольців і молоді», які з гнівом і обуренням засудили варварські прояви глумління над пам'яттю В.І. Леніна, наклепи і перекручення його теоретичної спадщини, спотворення його особи як мислителя, революціонера і людини¹¹. Однак, незважаючи на спроби більш активного залучення мешканців міста на захист символів радянського часу, 6 вересня 1991 р. пам'ятник Леніну в центрі

Чернівців було демонтовано: «Але символи епохи треба берегти для нащадків, котрі захочуть зрозуміти наші часи, щоб не повторювати наших помилок»¹².

Також у 1990 р. у м. Чернівці розпочався процес переосмислення топонімічної символізації. Зокрема, з ініціативи голови обласної організації Товариства української мови ім. Т.Г. Шевченка Т. Кияка при Чернівецькій міській Раді була створена топонімічна комісія, яка займалася упорядкуванням назв в обласному центрі. В основу її роботи було покладено можливий на той момент принцип: «Нові назви – лише новим вулицям, а не безпідставне і довільне перейменування усталеного. Повертатимуться із забуття імена наших діячів, котрі найбільше прислужилися до розвитку саме буковинської культури, духовності».¹³ Упродовж 1989–1993 рр. у Чернівцях змінено назви 65 вулиць, двох кінотеатрів, Центрального парку культури та відпочинку. З 1994 р. роботи по перейменуванню припинені через брак коштів. Чернівецька міська рада визначала, що потребують змін назви майже 100 вулиць: Чапасава, Фурманова, Димитрова, Косіора, топонімічною комісією навіть були розроблені відповідні рекомендації щодо перейменування, які, проте, не втілювалися у життя.¹⁴ Принагідно зазначимо, що у м. Чернівці є тільки одна вулиця, яка в усі історичні періоди розвитку міста мала одну й ту саму назву – вулиця Гете¹⁵.

У 1996 р. Чернівецька міська рада дала офіційну відповідь на запит ЧОДА про те, що «пам'ятників комуністичної тоталітарної системи, що пропагували насильство над українським народом: погрудь та пам'ятників Леніну, Марксу, чекістам та ін. на території міста Чернівці немає»¹⁶. Отже, сьогодні радянське минуле в місті символізується тільки в назвах вулиць та пам'ятниках, зведених у радянський час, зокрема, це монумент Перемоги відкрито у 1946 р. на Радянській площі (сьогодні – Соборна площа). 1973 р. на лінії фасаду розмістили стели з назвами військових частин, які звільняли територію Буковини; місце розстрілу хотинських комсомольців-підпільників, серед яких К.Галкін – Герой Радянського Союзу (міське кладовище № 1) (1956 р.); стела на Братській могилі генералів та офіцерів радянської армії у Центральному парку культури та відпочинку ім. Т. Шевченка (1969 р.); танк «Т-34» екіпажу гвардії лейтенанта П.Ф. Нікітіна (1969 р.); стела на відзначення тисячоліття літописання в Україні та 200-х роковин Нової української літератури ІХ–ХVIII ст. (1969 р.); пам'ятник воїнам Першого Чехословацького армійського корпусу, 1941–1945 рр. (1985 р.); пам'ятник М. Горькому (Садгора, не було жодних звернень до місцевої влади про знесення пам'ятника); пам'ятник С. Галицькому – секретарю крайового комітету КПП у 1926–

1931 рр., уродженцю Нової Жучки (передмістя Чернівців) (1985 р.); могила мирних жителів, розстріляних німецько-фашистськими загарбниками (на місці розстрілу німцями чернівецьких євреїв, 8 липня 1990 р.); пам'ятник на могилі воїнів 93-го Чеського полку, які загинули в I світовій війні 1914–1918 рр. (1990 р.). Австрійський період чернівецької історії символізується тільки одним збереженим пам'ятником – «Милосердя», встановленим у парку дитячої лікарні 1910 р. як пам'ять про Г. Клісінгер, яка разом з чоловіком М. Клісінгером збудувала лікарню (1910 р.); румунський – пам'ятником Й. Главці – автору проекту резиденції буковинських митрополитів, який встановлено на території резиденції (1937 р.).

Отже, руйнування символів тоталітарного минулого чернівецької громади відбувалося достатньо швидко та безболісно, що вказує на готовність більшості чернівчан ідентифікуватися у нових політичних умовах та реаліях. Як не дивно, але у більш категоричних формах відбувався процес символізації нових та реконструйованих політичних ідентичностей.

Зокрема, увінчалися успіхом тривалі клопотання громадськості про відновлення пам'ятника 41-го полку. 22 січня 1991 р. виконком міської ради народних депутатів ухвалив відповідне рішення, виділивши з міського бюджету 5 тисяч карбованців.¹⁷ У вересні 1995 р. на другому зборі Братства ОУН-УПА Буковини була прийнята резолюція, у якій зазначається, що останнім часом до відома громадськості Чернівецької області доведено ряд заяв лівих сил з вимогою заборонити спорудження і відкриття пам'ятника героям Буковинського куреня у Чернівцях. Тому збір Братства ОУН-УПА Буковини заявляє, що «свято Героїв Буковинського Куреня у Чернівцях 24-28 вересня 1995 року є природним виявом вдячності українського народу до тих буковинців, котрі впали за волю України в боях з її окупантами в роки першої і другої світової воєн в лавах славних військових формувань – Буковинського Куреня 1918 року, а також Куренів під проводом П. Войновського, В. Лугового та Перебийноса. Пам'ятник Героям Буковинського Куреня – це перший в Україні монумент воїнам, які полягли в обороні української державності».¹⁸ Заступник голови міської ради В. Ілашук підтвердив сприяння з боку міськвиконкому встановленню пам'ятника.¹⁹

У 1999 р. журналісти громадсько-політичної газети «Буковина» звернулися до голови Чернівецької ОДА Т. Бауера з проханням вирішити долю меморіального музею Ю. Федьковича, рішення про відкриття якого було ухвалене ще Чернівецьким обкомом партії у 1987 р. З кінця 1980-х рр. у місті залишився єдиний будинок на площі Соборній, 10, у якому проживав Ю. Федькович та розмі-

шувалися українська газета «Буковина» і товариство «Руська Бесіда» наприкінці XIX ст. Журналісти констатують, що «минають ювілеї за ювілеєм... але в краї по суті нічого не робиться для гідного вшанування нашого великого крайнина».²⁰ У відповіді виконувача обов'язки начальника управління культури Т. Мукана вказувалася основна причина відсутності музею Ю. Федьковича: «Остання сім'я з будинку... де буде розміщений музей Юрія Федьковича, була відселена у 1997 році. У цьому ж році була виготовлена кошторисна документація і розпочато реставраційно-ремонтні роботи. У 1998–1999 роках ремонтні роботи не проводилися через відсутність коштів»²¹. Сьогодні музей створено й він працює. Також на території міста, в його центральній частині були встановлені пам'ятники Т. Шевченку та Ю. Федьковичу.

Чернівецька обласна організація Української Республіканської партії звернулася до Голови ЧОДА з проханням посприяти у клопотанні перед Чернівецькою міською радою і міським головою п. Миколою Федоруком про увіковічення пам'яті В'ячеслава Чорновола в Чернівцях, перейменувавши вул. Чапаса на вул. ім. В'ячеслава Чорновола з встановленням барельєфа²². Однак, Чернівецька міська рада, вказавши на те, що перейменування вулиць тимчасово припинено, запропонувала увіковічнити пам'ять «В. Чорновола наданням назви нової вулиці в кварталі малоповерхової індивідуальної забудови»²³, де відбувався процес формування нових вулиць.

Найбільш гострі дискусії точилися навколо пам'ятника М. Емінеску, рішення про встановлення якого було ухвалене у 1994 р. Товариство румунської культури ім. Михая Емінеску періодично зверталося до голови ЧОДА відносно ситуації зі спорудження пам'ятника М. Емінеску в м. Чернівці. Напередодні святкування 150-річчя від дня народження «генія світової літератури М. Емінеску», яке відзначалося на рівні ЮНЕСКО 15 січня 2000 р., румунська громада краю, звертаючись до ЧОДА, наголошувала на тому, що «враховуючи економічний стан області і необхідність побудови пам'ятника поету з світовим іменем в такий для нас скрутний час назустріч ідуть з місією допомоги наші сусіди з Румуни, які за свої кошти беруть на себе основну частину робіт по створенню пам'ятника М. Емінеску; тобто створити його у натуральну величину в м'якому матеріалі, перевод в гіпсі і відлиття в бронзі, передати скульптурну композицію в м. Чернівці для монтажу на постаменті». На погляд румунських національно-культурних товариств, «єдиний компромісний варіант – спорудження пам'ятника М. Емінеску в м. Чернівцях буде символізувати дружбу і братерські відносини між двома сусідніми країнами, які існують

споконвіків»²⁴. Для завершення цих робіт пропонувалося дати дозвіл на продовження робіт у Румунії. Однак ЧОДА, розуміючи важливість фінансування саме українською стороною, зауважила, що «обласна державна адміністрація продовжить фінансування для завершення робіт над пам'ятником»²⁵.

Міністр культури Румунії І. Карамітру особисто звертався до Посла України в Румунії І. Харченка щодо встановлення і урочистого відкриття пам'ятника М. Емінеску в Чернівцях у рамках відзначення під егідою ЮНЕСКО «року Емінеску», який розпочинається 15 січня 2000 року до 150-річчя з дня народження поета.²⁶ У зверненні І. Карамітру була запропонована румунською стороною в дарунок скульптура пам'ятника М. Емінеску, яка розташовується у місті Ботошани. Проте, з об'єктивних оцінок, сформульованих у листі Управління культури і мистецтв ЧОДА, вона не відповідає «вимогам щодо архітектурного середовища місця, де передбачено встановити пам'ятник у Чернівцях. З цієї причини доцільно продовжити роботу над спорудженням пам'ятника М. Емінеску за проектом чернівецького скульптора Л. Горшковського і до 15 січня 2000 року здійснити його відкриття із запрошенням на цю урочистість делегації з Румунії»²⁷.

Проте не всі мешканці м. Чернівці схвально ставилися до символізації румунської ідентичності на території міської громади. Зокрема, С. Я. Петрушко від імені громадськості та громадсько-політичних організацій міста звертався до президента Л.Д. Кучми про спорудження пам'ятника Ярославу Мудрому на місці, де «незаконно планується встановлення другого пам'ятника М. Емінеску», однак отримав відповідь, де, посилаючись на Постанову Ради Міністрів УРСР №79 від 17 квітня 1990 р. та рішення Чернівецької облради № 11 від 18 січня 1989 р., йому було відмовлено. У серпні 1999 р. проукраїнські громадсько-політичні організації заявили, що, на їхню думку, і Постанова Ради Міністрів УРСР, і рішення виконкому облради виконані: «У 1991 році був встановлений пам'ятник М. Емінеску по вулиці Арон Пумнула. На відкритті пам'ятника були численні делегації з Румунії і Молдови та велика кількість молдован і румунів Буковини. На відкритті пам'ятника виступали колишній голова міськради П. Каспрук і колишній депутат Верховної Ради СРСР Л. І. Сандуляк. Отже, будь-які рішення про спорудження ще одного пам'ятника, тобто, другого пам'ятника одній особі в одному населеному пункті є незаконним і протирічить міжнародним нормам. Про це мали би знати і дотримуватись керівники місцевої влади. М. Федорук обманув президента Л. Д. Кучму, не сказавши йому, що пам'ятник М. Емінеску є з 1991 року, а повів його покласти ві-

нок до бетонної брили. На це запитання, чому так сталося, секретар міськвиконкому І. Васійчук відповів: «Це справа Бауера» (голова ОДА. – прим. Н.Ю.). Та все ж таки, чия ця ганебна справа?»²⁸

Напередодні підготовки цієї заяви громадські та політичні організації націонал-демократичного спрямування разом з працівниками науково-освітніх закладів, зважаючи на важливість національної ідеї в назвах вулиць і встановленні пам'ятників, провели опитування мешканців міста шляхом збирання підписів, починаючи з кінця лютого 1999 р. До канцелярії міськвиконкому «здали 32 підписних листи з 1378 підписами реєстр. №1203, числа 29.04.1999 року». Отже, ігнорування вимог громадськості щодо «оформлення міста українським змістом є недопустимим свавіллям влади. Адже, посилення на відсутність коштів не відповідає дійсності, бо М. Федорук разом з П. Ротаром довели населенню, що вміють знаходити позабюджетні кошти. Проданий майдан на розі вулиць Ватутіна і Університетської необхідно

повернути народові, звільнивши його від усіх споруд, для встановлення пам'ятника Ярославу Мудрому»²⁹.

Обласна державна адміністрація, розглянувши колективне звернення керівників ряду обласних політичних організацій та громадських об'єднань області щодо недоцільності спорудження пам'ятника М. Емінеску в м. Чернівці та необхідності перейменування ряду вулиць обласного центру й спорудження на них пам'ятників видатним історичним, політичним та культурним діячам Української Держави, вказала заявникам, що «порушені авторами звернення проблеми постійно перебувають в полі зору органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування області, шляхи їх розв'язання активно вивчаються відповідними підрозділами облдержадміністрації, депутатськими комісіями обласної, Чернівецької міської та районних рад».³⁰ Зокрема, питаннями, які стосуються перейменування вулиць обласного центру, опікується топонімічна комісія, створена при виконкомі Чернівецької міської ради, проте оперативному вирішенню цих питань заважає відсутність коштів у міському бюджеті. Фінансова скрута не дозволяє сьогодні також предметно розглянути пропозиції щодо встановлення на вулицях м. Чернівців пам'ятників видатним діячам української національної історії, політики та культури. Відтак питання спорудження в м. Чернівці пам'ятника Ярославу Мудрому, як і пам'ятників «іншим видатним українцям, наразі видається можливим лише за умови активної участі громадськості міста та області, а також за сприяння спонсорів та меценатів»³¹.

Стосовно доцільності спорудження в м. Чернівці пам'ятника М. Емінеску офіційно було за-

явлено, що згідно з розпорядженням голови облдержадміністрації (1994 р.) в м. Чернівці планувалося спорудити пам'ятники Ю. Федьковичу, Т. Шевченку та М. Емінеску. Упродовж 1994–1999 рр. пам'ятники Ю. Федьковичу та Т. Шевченку було встановлено та урочисто відкрито. Шляхом двосторонніх переговорів з повноважними представниками Румунії була досягнута домовленість щодо спорудження пам'ятника М. Емінеску, «на прохання обласних румунських національно-культурних товариств місцем розташування цього пам'ятника було обрано сквер на розі вулиць Університетської та Ватутіна»³². Щодо наявності в м. Чернівці пам'ятника М. Емінеску, то вони, як зазначалося в офіційній відповіді ЧОДА, «не мають під собою підстав, адже встановлений у 1991 році на території колишньої садиби Арона Пумнула пам'ятний знак – погруддя М. Емінеску, і згідно діючих в Україні нормативних актів не може вважатися пам'ятником»³³. Пам'ятник М. Емінеску було відкрито у 2000 р., але він став більше символом антирумунського для української частини міста, ніж прорумунського у політичному вимірі для румунського населення Чернівців.

Отже, символи, назви вулиць та пам'ятників як традиційний набір репрезентаційних артефактів дозволив нам зафіксувати зміст владного дискурсу (ствердження української державності), ідеологічні установки чернівецької громади (толерантність) та визначити ту картину світу, яка стала основою у формуванні нових політичних ідентичностей чернівецької громади (Ми – чернівчани, громадяни України).

¹ Миронюк Д. Друга сесія, а все вперше / Д. Миронюк, Г. Шабашкевич // Радянська Буковина. – 1990. – 22 червня. – № 119. – С. 3.

² Чи дозволена символіка // Чернівці. – 1991. – 12 липня. – № 29. – С. 2.

³ З приводу рішення міської ради народних депутатів // Радянська Буковина. – 1990. – 17 липня. – № 134. – С. 2.

⁴ Події на Центральній площі під час відзначення 72-ї річниці Буковинського віча коментує голова виконкому Чернівецької міської Ради народних депутатів П.М. Каспрук // Радянська Буковина. – 1990. – 7 листопада. – № 213. – С. 3.

⁵ Мацерук В. Розмови біля наметів / В. Мацерук // Радянська Буковина. – 1990. – 21 листопада. – № 222. – С. 3.

⁶ Лебідь О. Хунті – ні! / О. Лебідь // Чернівці. – 1991. – 30 серпня. – № 36. – С. 6.

⁷ Синьо-жовтий прапор на ратуші // Буковина. – 1991. – 10 вересня. – № 6/169. – С. 1.

⁸ Звернення до членів КПРС, профспілкових організацій, ветеранів війни, всіх жителів Чернівецької області [Бюро обкому Компартії України] // Радянська Буковина. – 1990. – 15 вересня. – № 176. – С. 1.

⁹ Картка-протест проти вандалізму і наруги над пам'яттю В.І. Леніна // Радянська Буковина. – 1990. – 16 вересня. – № 177. – С. 1.

¹⁰ Звернення ініціативної групи по створенню громадського комітету захисту пам'яті В.І. Леніна до всіх чернівчан // Радянська Буковина. – 1990. – 16 вересня. – № 177. – С. 1.

¹¹ Резолюція мітингу представників трудящих області «Захистимо пам'ять Володимира Ілліча Леніна» // Радянська Буковина. – 1990. – 19 вересня. – № 179. – С. 3.

¹² Буркут І. Пам'ятник демонтовано. А що дали? / І. Буркут // Чернівці. – 1991. – 13 вересня. – № 38. – С. 6.

¹³ Семенів А. До конструктивного діалогу. Нотатки із зустрічі з «неформалами» / А. Семенів // Радянська Буковина. – 1990. – 27 березня. – № 60. – С. 3.

¹⁴ Ліквідація назв, пам'ятників та пам'ятних знаків тоталітарного режиму на терені області (Інформаційно-аналітична записка) від 19.11.1996 р. // ЧОДА. – Ф. 2896. Чернівецька державна обласна адміністрація. – Оп. 1. – Спр. 741. – Арк. 191.

¹⁵ Вулицю Гете у Чернівцях не переіменували жодного разу [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://vidido.ua/index.php/pogliad/article/vulicju_gete_u_chernivcjah_ne_pereimenovuvai_zhodnogo_gazu/

¹⁶ Лист Чернівецької міської ради народних депутатів від 08.12.1996 // ЧОДА. – Ф. 2896. Чернівецька державна обласна адміністрація. – Оп. 1. – Спр. 18. – Арк. 167

¹⁷ Никирса М. «На розі проспекту Сталіна...» / М. Никирса // Чернівці. – 1991. – 8 лютого. – № 7. – С. 4.

¹⁸ Голові облдержадміністрації І.М. Гнатишину. Експрес-інформація станом на 15 вересня 1995 року // ДАЧО. – Ф. 2896. Чернівецька обласна державна адміністрація. – Оп. 2. – Спр. 18. – Арк. 61.

¹⁹ Голові облдержадміністрації І.М. Гнатишину. Експрес-інформація станом на 15 вересня 1995 року // ДАЧО. – Ф. 2896. Чернівецька обласна державна адміністрація. – Оп. 2. – Спр. 18. – Арк. 61.

²⁰ Звернення оглядача з питань культури громадсько-політичної газети Чернівецької області «Буковина» Людмили Чередарик до Голови обласної держадміністрації Теофіла Бауера [12.11. 1999] // ДАЧО. – Ф. 2896. Чернівецька обласна державна адміністрація. – Оп. 2. – Спр. 741. – Арк. 75.

²¹ Лист управління культури Чернівецької обласної державної адміністрації [Т. Мукачів, 02.12.99 № 01/11-285] // ДАЧО. – Ф. 2896. – Оп. 2. – Спр. 741. – Арк. 76.

²² Звернення Чернівецької обласної організації Української Республіканської партії до Голови Чернівецької облдержадміністрації п. Теофіла Бауера та Голови Чернівецької обласної ради п. Івана Шелепницького [І. Бирик, 5 квітня 1999 № 14] // ДАЧО. – Ф. 2896. – Оп. 2. – Спр. 736. – Арк. 91.

²³ Лист голові Чернівецької обласної організації Української Республіканської партії І. Бирику [М. Федорук]. Чернівецька міська рада. Виконавчий комітет [18.05.99 № 3-1432] // ДАЧО. – Ф. 2896. – Оп. 2. – Спр. 736. – Арк. 92.

²⁴ Звернення Чернівецького обласного товариства румунської культури ім. Міхая Емінеску до Голови Чернівецької обласної державної адміністрації п. Бауера Т.Й. [5 квітня 1999, № 19-01] // ДАЧО. – Ф. 2896. Чернівецька обласна державна адміністрація. – Оп. 2. – Спр. 736. – Арк. 61.

²⁵ Лист Голові Чернівецького обласного товариства румунської культури ім. Міхая Емінеску А.С. Опайцу [М. Березовський, 24.05.99 № 07.37-26/1491] // ДАЧО. – Ф. 2896. Чернівецька державна обласна адміністрація. – Оп. 2. – Спр. 736. – Арк. 62.

²⁶ Щодо зустрічі з міністром культури Румунії І. Кантеміру [І. Харченко]. Посольство України в Румунії [30.03.99 № 49/1-608*35] // ДАЧО. – Ф. 2896. Чернівецька обласна державна адміністрація. – Оп. 2. – Спр. 736. – Арк. 76.

²⁷ Лист управління культури і мистецтв [І.В. Петрусяк]. Чернівецька обласна державна адміністрація [17.05.1999 № 01/11-174] // ДАЧО. – Ф. 2896. Чернівецька обласна державна адміністрація. – Оп. 2. – Спр. 736. – Арк. 77.

²⁸ Лист голові Чернівецької обласної державної адміністрації Теофілу Йосиповичу Бауеру [серпень 1999 р.] // ДАЧО. – Ф. 2896. Чернівецька обласна державна адміністрація. – Оп. 2. – Спр. 739. – Арк. 50.

²⁹ Лист голові Чернівецької обласної державної адміністрації Теофілу Йосиповичу Бауеру [серпень 1999 р.] // ДАЧО. – Ф. 2896. Чернівецька обласна державна адміністрація. – Оп. 2. – Спр. 739. – Арк. 50.

³⁰ Лист Голові Крайової Управи Братства УПА Буковини С.В. Мельничуку [М. Березовський]. Чернівецька обласна державна адміністрація [12.11.1999 № 07.37-30/3384] // ДАЧО. – Ф. 2896. Чернівецька обласна державна адміністрація. – Оп. 2. – Спр. 739. – Арк. 52.

³¹ Лист Голові Крайової Управи Братства УПА Буковини С.В. Мельничуку [М. Березовський]. Чернівецька обласна державна адміністрація [12.11.1999 № 07.37-30/3384] // ДАЧО. – Ф. 2896. Чернівецька обласна державна адміністрація. – Оп. 2. – Спр. 739. – Арк. 52.

³² Лист Голові Крайової Управи Братства УПА Буковини С.В. Мельничуку [М. Березовський]. Чернівецька обласна державна адміністрація [12.11.1999 № 07.37-30/3384] // ДАЧО. – Ф. 2896. Чернівецька обласна державна адміністрація. – Оп. 2. – Спр. 739. – Арк. 52.

³³ Лист Голові Крайової Управи Братства УПА Буковини С.В. Мельничуку [М. Березовський]. Чернівецька обласна державна адміністрація [12.11.1999 № 07.37-30/3384] // ДАЧО. – Ф. 2896. Чернівецька обласна державна адміністрація. – Оп. 2. – Спр. 739. – Арк. 53.

УДК 323.1(477.87)

© Олег Щербатюк
(Чернівці)

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ ГРУП ІНТЕРЕСІВ НА ЗАКАРПАТТІ

Стаття присвячена вивченню особливостей діяльності етнонаціональних груп інтересів у Закарпатській області. Автор на прикладі трьох національних спільнот краю – угорців, ромів і німців – визначає основні інтереси цих груп та шляхи їх реалізації. Звертається уваги на специфіку діяльнос-